

RAZVOJ UMETNOSTI V 20. STOLETJU

Napredek tehnologije v 19. stoletju je povzročil eno najglobljih revolucij v zgodovini človeštva. Bližina novega - 20. stoletja, pa je vzbujala dvome, ali bo človek znal ravnati v času, ko mesta rastejo v pošastne in prenapolnjene srenje, ko je človekov stik z naravo skoraj izgubljen.

V srednji Evropi se ob začetku 20. stoletja uveljavil slog " MODERNA ", v umetnosti je prišlo do novih idej zaradi sprememb družbene strukture, razvoja tehnike in industrije, naraščanja prebivalstva,..... Izoblikovala so se izrazna sredstva, ki so zrcalila čas 20. stoletja. Slikarstvo, kiparstvo, oblikovanje in arhitektura se je razvilo v svojo, novo in moderno smer. Pomembno vlogo v umetnosti dobila tudi fotografija in filmska umetnost.

Prepričanje, da družba zatira pravo človekovo naravo je umetnikom dalo smernice mišljenja, da je potrebno tako v življenju kot v umetnosti domišljijo popolnoma sprostiti.

Slikarstvo:

Ljudje so začeli namenjati velik poudarek svoji izobrazbi. Domišljija je postala glavna tema slik, srečujemo se z nadrealizmom, iluzionizmom.

Izdelovali so predmete - skulpture, s katerimi so vznemirjali uboge gledalce - ljubitelje umetnosti.

V slikarstvu se pojavijo nove smeri:

Fauvizem

Prvo veliko gibanje v moderni umetnosti (fauves - divje zveri).

Favisti niso izdelali natančnega programa, ampak so bili zagovorniki mnenja, da se morajo izražati s čistimi barvami, slikarski izraz zaupajo barvi, ne da bi se ozirali na vsebino, pomen ali druge okoliščine. Ustanovitelj te smeri je bil Henri Matisse, ki je leta 1905 v Salonu d'Autumne razstavil delo: *Lux, calme et volupte* (*Svetloba, mir in naslada*) in v Salonu des Independants (salon neodvisnih) pa *La joie de vivre* (*Veselje do življenja*), v katerih je želel s svetlobo in živahnimi barvami ujeti občutek sreče. Predstavniki so še: Raoul Dufy, Paul Klee, ..

Kubizem

Kubisti so se posvetili predvsem obliki in volumnu, npr. Picasso (*Avignonske gospodične 1907*), Derain, Braque (*Rdeče pregrinjalo 1918*),....

Futurizem

Osredotočil se je na dinamičnost, najbolj napredna načela v tedanji umetnosti. npr. Umberto Boccioni - utemeljitelj te nove smeri.

Ekspressionizem

Opredeljena sta gibanja v nemškem slikarstvu, ki sta se začela z gibanjem *Die Brücke* (*Most*) in *Der Blaue Reiter* (*Modri jezdec*). Npr. Munch, Kandinski, ...

Pričela se je prva svetovna vojna, ki je imela dvojni vpliv na razvoj umetnosti v 20. stoletju. Središče dejavnosti se je premaknilo iz Francije in Nemčije v New York in v nevtralnemu Švicu. Medtem pa je zavračanje priznanih umetniških vrednot (ki so ga terjali kubisti in ekspresionisti) dobilo nov politični pomen v luči vojne. Pojavi se *dada - izem*, ki je v skladu z načinom mišljenja te dobe želel šokirati svojo okolico, s slikami Miroja in kipi iz ostankov starih strojev (*Marcel Duchamp: Kolo bicikla 1913*), prostorskih instalacij (*Dali: Deževen taksi 1938*).

Dada in nadrealizem:

Za nadrealizem lahko rečemo, da velja za eno najbolj razširjenih smeri sodobne umetnosti.

To nam potrjuje tudi dejstvo, da ni zajel le likovne ustvarjalnosti, temveč je posegel tudi na druga področja, kot so književnost, film in moda. V svojem začetku se je najbolj oprl na gibanje, katerega imenujemo *dadaizem*.

Ko leta 1914 izbruhne I. svetovna vojna so se v Švico, ki je bila kot nevtralna država zatočišče ubežnikov, zatekli tudi mnogi umetniki. Leta 1916 je v Zürich-u nek nemški pesnik in filozof odprl nočni lokal *Cabaret Voltaire*. Ustanovljen je bil z namenom, da postane nekakšen "center kulturnih dejavnosti". V njem so v večernih druženjih mladi umetniki prispevali svoja dela, ideje, brali svoje pesmi, peli, igrali in razstavljali svoja slikarska dela. S časom je postalo očitno, da gre za nekakšno novo gibanje. Po naključnem prelistavanju po *Larousovem slovarju* so izbrali besedo *dada* in gibanje je dobilo svoje ime.

Bolj kot smer v umetnosti, je dadaizem gibanje, duh oziroma način razmišljanja v umetniškem ustvarjanju.

Iz razočaranja nad nasiljem in grozotami vojne ter njenim nesmiselnim in absurdnim uničevanjem, so se pristaši tega gibanja odločili, da bodo delovali proti vsemu in proti vsem (tudi proti vsem vrednotam in celo proti umetniškim programom avantgardnih gibanj). Pojavilo se je nezaupanje do civilizacije, ki se je pokazalo že pri izbiri imena, saj je bila naključna, preprosta in ni imela globlje razlage ter je bilo torej v nasprotju z ustaljenimi pravili. Dadaizem se je zavzemal za vrnitev k naravni spontanosti. Umetniki so ustvarjali tako, da so se načrtno odrekli zavestnemu nadzoru nad delom. Za gonilni sili umetniškega ustvarjanja sta veljali *naključnost in nezavednost*.

Leta 1917 dadaisti odprejo svojo galerijo in s tem dosežejo mednarodni sloves. Začnejo izdajati tudi svoje glasilo in *dada* postane mednarodno priznana gibanje. Leta 1919 se v Kölnu francosko-nemški slikar, kipar in pesnik *Jean-Hans Arp* pridruži *Maxu Ernstu* pri usnavljanju tamkajšne skupine dadaistov. Kasneje začnejo navezovati stike še s Parizom, kjer se nedolgo zatem razvije nadrealistično gibanje. Leto kasneje se skupina dadaistov zaradi različnih problemov razide, toda dadaizem je za marsikaterega umetnika predstavljal pomembno vmesno razvojno stopnjo k nadrealizmu.

Nadrealizem:

Razvil se je iz želje po pozitivnih dejanjih kot reakcija na dadaizem, za katerega je značilno zanikanje vsega, tudi samega sebe ("pravi dadaist je proti dadi"). To je pripeljalo gibanje v začaran krog, saj je vsebovalo preveč nihilizma in anarhije. Skupina mladih Francozov, zbranih okoli francoskega književnika *Andrea Bretona* je leta 1924 ustanovila *I. nadrealistični manifest*, ki je predstavljal prehod iz popolne ustvarjalne anarhije dadaizma k redu in spoštovanju estetskih načel.

Prav tako kot dadaizem, je tudi nadrealizem zavračal vsa pravila civilizacije. Glavni namen nadrealistov je bil nasprotovanje urejenim in omejenim navadam v družbi. To so želeli doseči z odkrivanjem nadresničnosti fantazije, sanj in domišljije, kar naj bi bilo človekovo resnično okolje. Nadrealizem naj bi osvobodil človeka s tem, da bi ga naučil živeti na višji ravni naravne svobode. Materialne vrednote in omejitve naj bi postale nepomembne.

Za nadrealizem je značilna tesna povezava s *psihoanalizo*, zaupanje v njeno teorijo in pa program, s katerim je zagovarjal znanstvene raziskave. Za razvoj nadrealistične teorije in prakse je bil odločilen vpliv psihoanalitskih raziskav. *Sigmund Freud* je utemeljil psihoanalitsko metodo kot temelj preučevanja duševnosti in zdravljenja duševnih motenj. Ta metoda temelji na nauku, da človek vsa svoja nevšečna doživetja potisne v svojo podzavest, od koder vplivajo na duševnost in povzročajo motnje, komplekse in nevroze. Zaradi razkrivanja skritih sil podzavesti, je psihoanaliza podprla in vzpodbudila *A. Bretona* v njegovih idejah. Šlo je za umetniško videnje ustvarjalnosti.

Nadrealizem se je predstavljal za bolj revolucionarnega in socialnega, kot je v resnici bil, vendar ga zaradi izvirnosti lahko upoštevamo kot enega temeljnih gibanj našega časa, saj je bolj ali manj vplival na vsa področja življenja.

Nadrealizem in njegovi slikarji:

Leta 1925 je bila v Parizu prva razstava nadrealistov. Takrat so se javno predstavili med drugimi tudi *Pablo Picasso*, *Hans Arp*, *Paul Klee*, *Max Ernst*, *Joan Miro*, *Giorgio de Chirico*. Za nekatere umetnike je bil nadrealizem zgolj koristna izkušnja. *Picasso* in *Klee* se nikoli nista pridružila gibanju, a sta vseeno našla pobude v stikih z deli in ustvarjalci iz nadrealističnega okolja.

Nadrealistični slikarji so izražali snovi povezane s svetom sanj, sanjske prizore ali pa so uporabljali metodo avtomatizma, za katero je značilna zavestnost nadzora.

-*Maksu Ernstu* je uspelo ustvariti likovno inačico avtomatizma iz plodovito nepoznavnih podob, primerljivih s titimi v nadrealističnem pisanju.

-Prav tako kot *Ernstu* je tudi *Joan Miroju* uspelo uspešno kombinirati avtomatizem in sanje. Nadrealizem mu je ponudil enkratno priložnost za izražanje sanj. Njegove slike so videti resnično spontane.

-*Rene Magritt* je bil naturalistični nadrealist v tem smislu, da so njegove slike upodobitve razpoznavnih predmetov in prizorov. *Rene Magritt* ni preštudiral nove tehnike kot ostali umetniki .

-Omeniti moramo tudi morda najbolj popularnega umetnika 20. stoletja. To je *Salvador Dali*. Okrog svojega lika mu je uspelo ustvariti mistično podobo. Pogosto je vzbujal pozornost in zgražanje s svojimi izjavami in dejanji. Kljub temu ni mogoče zanikati njegovega ugledain prispevka k razvoju umetnost.

Abstraktna umetnost:

Od srede petdesetih let našega stoletja so smeri v umetnosti tako raznolike, kot doslej še nikoli. Umetniki najdejo navdih za svoje umetnine v sistemu, ki ga označujejo kot svet socialnih krivic in neenakosti. Razvoj um. v ZDA nas popelje v

Pop art: Roy Lichtenstein, Andy Warhol, Keith Arnatt, ki uporabljajo v dvodimenzionalni obliki že izdelano podobo, prizori iz stripov,

Razvoj fotografije:

oče perforiranega filmskega traku : Thomas Alva Edison.

Filmska umetnost:

film, kot umetnost gibanja sta brata Lumiere (28. decembra 1895) predvajala v Parizu prvi filmski program, leta 1915 pa je film Rojstvo naroda (režije david W.Griffith - USA), je ustvaril pravo poplavo novih informacij med ljudmi.

pop art 255

Kiparstvo-arhitektura:

Prva visoka šola za oblikovanje in arhitekturo v Weimarju / Nemčija (1926), znana pod imenom Bauhaus je začela oblikovati arhitekto, ki so v način gradnje vnesli nova estetska merila in racionalizem.

Kot gradbeno gradivo se v veliki meri pojavita železo in steklo. Stavbe izstopajo zaradi sodobnih oblik, velikosti in futurističnega izgleda. Gradijo mostove, drzne železniške viadukte, razgledne stolpe. Pojavi se armirani beton (betonu so dodane jeklene palice in žice).Znane stavbe: Seagram Building v New Yorku, nemški paviljon za razstave v Barceloni, Vila Radieuse v Marseillu, Empire State Building (visok 308 m, po 2. sv.vojni povišan s televizijskim stolpom na 448 m.) Pri nas se je moderna arhitektura kazala iz korenin secesije, najbolj pa je prišla do izraza v Ljubljani. (Jože Plečnik)

Razvije se tudi literatura, ples in gledališče.

Zgodovina moderne umetnosti se je pisala med lastnim nastajanjem.
Široki tok umetnosti teče dalje.

Literatura:

Sodobna zgodovina, Velika ilustrirana enciklopedija , 1983

Zgodba moderne umetnosti, Norbert Lynton , 1989

dilomska naloga Modri jezdec,..... Jožef Brunčko , 1994